

Új rendelet segíti újítómozgalmunk fejlődését

Irta: Perédi Károly, az Országos Találmányi Hivatal elnöke

A Minisztertanácsnak az újításokról és találmányokról szóló új rendelete életbelépett. Az új rendelet messzemenően felhasználta mindazokat az útmutatásokat, amelyeket pártunk adott a technika fejlesztésére és a műszaki színvonalnak az eddiginél gyorsabb ütemben való emelésére. Hatalmas, újabb ösztönzést jelent az újítók számára. Sokoldalú intézkedései, amelyek az újító- és feltalálói tevékenységnek csaknem minden kérdését a népgazdaság és az újítók igazi érdekeinek figyelembevételével, átfogóan és helyesen rendezik, alkalmasak arra, hogy az újítómozgalmnak újabb nagyarányú fellendülését biztosítsák.

Annak teljes elismerése mellett, hogy az elmúlt évek alatt a töretlenül felfelé ívelő újítómozgalom nagy és nélkülözhetetlen segítséget adott a tervek teljesítéséhez, a termelékenység növeléséhez és az önköltség csökkentéséhez, tagadhatatlan, hogy a régi rendelet számos vonatkozásban elavult. Sok lazaság, sőt gyakran visszaélés is veszélyeztette a mozgalom erkölcsi tisztaságát. A népgazdaság érdeke sok esetben háttérbe szorult az egyéni vagy sovíniszta, szűk látókörű vállalati érdekekkel szemben. Sok bizonytalanság és szakszerűtlenség mutatkozott az újításokkal elért népgazdasági eredmény mérése és kimutatása körül. Egészségtelenül megnőtt az eszmei díjazások aránya a kalkulált alapon történő díjazásokhoz képest s a kalkulációk elhagyása folytán az eredményt nem lehetett felszínre hozni, megfogni és a népgazdaság számára hasznosítani. Sok javaslat az eredményt csak minőségrontás árán tudta elérni, ami végső soron népgazdasági veszteséget okozott. Tisztázatlan volt a munkaköri, kötelezettség kérdése is. A műszaki színvonal emelésére és ezen belül a minőség javítására hiányzott a kellő ösztönző erő. Az újítások bevezetése vontatottan haladt. Az újítási ügyeket sok esetben úgy tekintették, mintha azok az újítási előadói hálózat elkülönített ügyei lennének.

A SZOT és az OTH — elemézve a régi rendelet hiányosságait — javaslatot tettek a Minisztertanácsnak új, korszerű rendelet kiadására. Az új rendeletnek azon legfontosabb intézkedései, amelyek hivatottak arra, hogy a felsorolt hibákat kiküszöböljék és az újítói tevékenység által a műszaki színvonal emelését meggyorsítsák, a következők. Az újításnak általában a minőséget vagy érintetlenül kell hagynia, vagy meg kell javítania. Minőségrontó eljárást a jövőben újításként elfogadni általában nem szabad, illetve ehhez miniszteri vagy iparigazgatói engedély kell. A minőséget javító újításokat a jövőben az eddigiekhez képest magasabban lehet díjazni, 50 százalékig terjedő mértékben, attól függően, hogy az elért egyéb népgazdasági eredmény mellett a minőség milyen mértékben javul.

Az újítások bevezetésének előmozdítására szolgáló fontosabb rendelkezések: a) Az újítások bevezetésénél kiválóan közreműködőket a jövőben rendszeresen jutalmazni lehet ugyanazon pénzügyi forrásból, amelyből a díjak kerülnek folyósításra. E jutalom mértéke az újítói díj 15—20 százaléka és azt az újítási díjtól függetlenül, azon felül kell folyósítani. A jutalmazásnál a munkaköri kötelezettséget figyelembe venni nem szabad, a jutalom bárkit megilleti. b) A nagyjelentőségű újításokat a minisztérium tartja nyilván. Beve-

zetésük anyagi feltételeit a tervben kell biztosítani s a bevezetésére hozott intézkedési tervek végrehajtásáról a minisztérium műszaki tanácsa előtt rendszeresen be kell számolni. c) Az újítások kivitelezésére a vállalati beralapnak a minisztérium által megállapítandó hányada szolgál. Ez a külön pénzügyi fedezet független a vállalati beralaptól és túlórákerettől. A külön fedezet vállalatonként általában 2 százalékig terjedhet a tényleges szükségleteknek megfelelően és csak minisztériumi szinten kell a 0,5 százalékos felső határt betartani.

A sovíniszta vállalati szemlélet ellen irányulnak és a kooperációt támasztják alá a következő rendelkezések: a) Az újítási feladattervbe nemcsak saját vállalatban belüli feladatokat, hanem olyanokat is fel kell venni, amelyeket a vállalattal kapcsolatban álló, pl. annak termékeit tovább feldolgozó vállalatok tűznek ki annak érdekében, hogy megjavíthassák önköltségüket, termékeik minőségét, jobban használhassák ki kapacitásukat, stb. b) A gazdasági eredményt népgazdasági szinten kell megállapítani, figyelembe véve a más vállalatoknál mutakozó eredményeket is; viszont az eredményt javító kihatások mellett az eredmény rontókat is számításba kell venni. Alkalmazni kell a bizonylati elvet és iparáganként egyöntetűen kell az eredményszámítást elvégezni.

Az eszmei díjak ezentúl nem fizethetők ki előbb, mint a kalkulációs alapon megállapított díjak és csak az esetben állapítható meg eszmei díj, ha a főmérnök és főkönyvelő feyelősség mellett igazolják, hogy a népgazdasági eredmény egyáltalában nem állapítható meg. Az újítók és feltalálók további ösztönzésére, a minőségjavításnál megemelt díjon felül, a rendelet azt is biztosítja, hogy a 100 000 forintos újítói díjat, illetve a 200 000 forintos feltalálói díjat évi 4,5 millió forint megtakarításnál lényegesen magasabb megtakarítás esetén a Minisztertanács elnöke felső határ nélkül állapíthatja meg az illetékes miniszter és az OTH elnökének javaslatára. Ezentúl találmányok külföldi értékesítése vagy átadása esetében a feltalálót díjazni kell a befolyt pénzbeli ellenérték, illetve a találmány jelentősége szerint.

A tapasztalatcsere-mozgalom elősegítése céljából a rendelet azt is előírja, hogy az újítónak és a tapasztalatcsere-re javaslónak járó díjat az első bevezetéstől számított egy év helyett két évig kell folyósítani. A munkaköri kötelezettséget az új rendelet világosan rendezi. Megjelöli azokat a vezetőállású dolgozókat, akiknek javaslataiból iparági viszonylatban követelhető újdonság és kimondja, hogy mely esetekben nem fogadható el egy újítás munkaköri kötelezettség címén. Véget vet a rendelet az előlegesdinek is, mert díjelőleg csak bevezetés megtörténte után fizethető. Díjat általában csak a tényleges népgazdasági eredmény alapján lehet megállapítani és folyósítani.

A fent felsorolt új rendelkezések csak a legfontosabbak. Számos más fontos egyéb rendelkezés is az alapcélkitűzést szolgálja: a lazaságok meggátlása mellett az igazi újítások, értékes javaslatok megtételére vonatkozó hatásosabb ösztönzést és állami vonalon is a tervszerű segítségnyújtást, az elfogadott javaslatok minél gyorsabb és szélesebbkörű bevezetését.

A Minisztertanács rendelete az újításokról és találmányokról

Az újítómozgalom további fejlődése szempontjából nagy jelentőségű a Minisztertanács 53/1955. (VIII. 25.) M. T. sz. rendelete, amely a Magyar Közlöny augusztus hó 25-i 91. számában jelent meg. A rendelet intézkedései olyan lehetőségeket nyújtanak, amelyeknek helyes kihasználása a műszaki színvonal emelkedését, az anyaggal való fokozottabb takarékoskosságot, a gépek, szerszámok gazdaságosabb kihasználását, a munka termelékenységének emelkedését, a biztonságosabb munkafeltételeket és mindezeket keresztül a népgazdasági tervek teljesítését, sőt túlteljesítését fogja eredményezni. Az új rendelettel az újítómozgalom olyan korszerű jogszabályi alátámasztást kapott, amely mind a népgazdaság, mind az újító érdekeit messzemenően szem előtt tartva biztosítja a további fejlődés feltételeit.

A továbbiakban a rendelet lényegesebb rendelkezéseit ismertetjük, előbb azonban vessünk rövid visszapillantást a múltba, vizsgáljuk meg a mozgalom fejlődésének egyes fázisait, mert csak ezeknek ismeretében érthetjük meg az új rendelet egyes intézkedéseit, azoknak az előző rendelkezésekkel való összefüggéseit.

Az újítómozgalom, a dolgozók széles tömegeinek alkotó kezdeményezése, szervezett formában 1948. évben jelentkezett. Ennek az évről a végén jelent meg a 11.940 és 11.950 számú kormányrendelet. Az előbbi az újítási ügyek intézését szabályozta, míg az utóbbi az államnak felajánlott találmányokkal kapcsolatos eljárás szabályait határozta meg. Mindkét rendelet egységes irányelveket adott a javaslatok elbírálásához, biztosította az újítók és a felalálók anyagi érdekességét, továbbá erkölcsi megbecsülését. Létrehozták a rendeletek az újítási szervek hálozatát és a mozgalom központi szervét, az Országos Találmányi Hivatalt. Ezeknek az intézkedéseknek üdvös hatása nem maradt el: az újítótevékenység ugrásszerű emelkedést mutatott.

Azonban éppen a nagyarányú és gyors fejlődés következtében az említett rendeletek viszonylag hamar elavultak. Másfél év múlva megjelent a 151/1950. M. T. számú rendelet, amely az újítótevékenységet a tervszerűség felé irányította azáltal, hogy meghonosította a kötelező újítási feladatterv intézményét. Alig 9 hónap múlva, 1951. február 27-én jelent meg az 56/1951. M. T. számú rendelet, amely már a szovjet joganyag és a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével készült. Fontos intézkedései voltak a tapasztalatcsere egységesítésére és szervezett lebonyolítására vonatkozó rendelkezések, továbbá az újítási megbízottak szaktudásának növelése céljából a képesítés megszerzésének előírása. A 166/1951. (IX. 8.) M. T. számú rendelet újból szabályozta a találmányok ügyeinek intézését, pon-

tosan körülírva a követendő eljárást. A rendelet egyben szabatosan meghatározta, hogy melyik állami szervnek milyen feladatai vannak a találmányi ügyintézés terén. Újabb fejlődést jelentett a 41/1953. (VII. 31.) M. T. számú rendelet és a végrehajtása tárgyában kiadott 2200—20/1953. (Tg. É. VIII. 5.) O. T. számú utasítás. E jogszabályok kiadásánál már érvényesült annak felismerése, hogy az újítás és a találmány — mind műszaki, mind jogi ismérveit tekintve — nagy mértékben rokontermészetű és ezért célszerű az ügyintézésük körül követendő eljárások egységes rendelettel történő szabályozása. Az említett jogszabályok az újítások elbírálása terén döntő változást hoztak: bevezették az egyszemélyes felelősi elbírálás rendszerét, megszüntetve az újítási bizottságokat. Ez az intézkedés a javaslatok gyorsabb elbírálását és bevezetését célozta. Az eredmény nem is maradt el: az 1953 évben kimutatott kereken 42 000 be nem vezetett javaslattal szemben 1954 évben az elfogadott, de be nem vezetett javaslatok száma kereken 34 000-re csökkent. Az említett évek további statisztikai adatainak összehasonlításából megállapítható, hogy a benyújtott javaslatok száma csökkent ugyan, azonban az utókalkulált népgazdasági eredmény emelke-

dett. Megállapítható tehát, hogy az említett két rendelet jótékonyan éreztette hatását.

A rendelet kiadása óta eltelt két év azonban több fogyatékoskosságot is felszínre hozott, amelyek azután az újítómozgalomban helytelen törekvésekre és különböző lazaságokra vezettek. Ilyenek voltak például tapasztalhatóak a munkaköri kötelesség kérdésének elbírálásánál, a díjak kifizetésének alapjául szolgáló népgazdasági eredmény megállapításánál. Az érvényben volt rendelet figyelembe vette az újítók érdekeit, azonban az ezirányú javulás ellenére mégsem ösztönözte kellően a többi dolgozókat az újítások bevezetésére. Az újítási ügyintézés terén pedig az a helytelen felfogás alakult ki, hogy az kizárólag az újítási előadó feladata; ennek megfelelően a vezetők és a műszakiak az újítási ügyintézés nem tekintették gazdasági munkájuk szerves, kiegészítő részeként.

E hiányosságok felismerése és az azok felszámolására irányuló szándék eredményezte a jelenlegi rendelet kiadását. Ennek fontosabb rendelkezéseit, a rendelet szakaszainak sorrendjében, az alábbiakban ismertetjük, megjegyezve azt, hogy a változások részben új elemekként jelentkeznek, részben a régi helyes elveket fejlesztik tovább.

Az újítás fogalmával kapcsolatos rendelkezések

Népgazdaságunkban a minőség kérdése döntő fontosságú. Ezt figyelembevéve mondja ki a rendelet, hogy minőségromlást eredményező javaslatokat újításként elfogadni nem lehet, csak kivételes esetben, népgazdasági érdekből engedélyezheti a miniszter a minőségromlást eredményező javaslatok bevezetését.

A mozgalom erkölcsi tisztaságának fokozása céljából a rendelet csak az olyan ügyviteli ésszerűsítési javaslatot ismeri el újításként, amely megvalósítása esetén, mérhető és bizonyítható népgazdasági hasznot eredményez.

A munkaköri kötelesség kérdésének elbírálása körül eddig több ízben tapasztalt lazaságok megszüntetése céljából kimondja a rendelet, hogy iparági viszonylatban már alkalmazott, a javaslattevő munkaterületével összefüggő megoldás javasolása teljes mértékben munkaköri kötelessége a vezető állású dolgozóknak, mint a vállalati igazgatónak, főmérnöknek, főkönyvelőnek, továbbá az irányítószerv szakelődjának és a nála magasabb beosztásban alkalmazott dolgozónak. Ezeknek a személyeknek ilyen irányú javaslatait tehát újításként elfogadni nem lehet. Ugyancsak nem tekinthető újításnak az új eljárások, tervek, konstrukciók kidolgozására, ellenőrzésére, módosítására vagy javítására kötelezett dolgozóknak (kutatóknak, tervezőknek, szerkesztőknek, technológusoknak, stb.) olyan javaslata,

amely az alkalmazó szerv tématerveiben szereplő, illetőleg rájuk bízott feladatokkal függ össze. Ugyancsak nem lehet újításként kezelni a természeti kincs vagy anyag új lelőhelyének megjelölésével kapcsolatos eredményes javaslatokat. Az ilyeneknek szerzője jutalomban részesül: (1. és 2. §).

A rendelet a „műszaki tökéletesítés” kifejezés helyett a „műszaki ésszerűsítés” kifejezést használja.

A nagyjelentőségű újítás fogalmát az eddig hatályban volt rendelet nem határozta meg. Ez jogbizonytalanságra vezetett, ezért az új rendelet kimondja, hogy az olyan javaslatot kell nagy jelentőségűnek tekinteni, amely a népgazdaság előtt álló közvetlen és fontos feladatot old meg, vagy amely a műszaki fejlesztést jelentős mértékben elősegíti, vagy amelynek megvalósítása által elért népgazdasági eredmény az évi 200 000 forintot meghaladja. Az ilyen javaslat szerzőjének az illetékes miniszter az iparági szakszervezet elnökével egyetértésben kiváló újítói oklevelet adhat. A rendelet további szempontokat is meghatároz, amelyek a kiváló újítói oklevél kiadásánál figyelembe kell venni. Az eddigi rendelkezések szerint az újító munkakönyvében fel kellett tüntetni megvalósított újításának tárgyát. Ez új rendelet értelmében megszűnik — az újító kérelmére — munkakönyvébe bejegyezni.

Az eredményszámítás és díjfizetés alapelvei

Nagy jelentőségű intézkedéseket tartalmaz a rendelet 7. §-a, amely a népgazdasági eredmény megállapításánál követendő főbb irányelvek szabályozását adja. E főbb irányelvek a következők:

A megvalósító szervnél jelentkező eredményen, illetőleg ráfordításon kívül figyelembe kell venni az újításnak más szervek (például a továbbfeldolgozó vállalatok) termelésére (önköltségre, minőségre, stb.) gyakorolt lényeges kihatásait is; a népgazdasági eredmény megállapításánál összehasonlítási alapként vagy a tényleges állapotot, vagy a tervet, vagy a norma szerinti állapotot kell figyelembe venni; a népgazdasági eredmény megállapításánál az eredményt javító kihatásokkal szemben az eredményt rontó kihatásokat elmentétként arányosan figyelembe kell venni még akkor is, ha az elmentél nem a megvalósító szervnél, hanem a népgazdaság egyéb területén jelentkezik. A népgazdasági eredmény megállapítása céljából előszámítást, közbenső- és utószámítást kell végezni. A számítások elkészítéséért és helyességéért a főmérnök és a főkönyvelő a vezetővel együttesen felelős. A főkönyvelő továbbá felelős a vállalatban belül jelentkező, pénzben közvetlenül kifejezhető népgazdasági eredménynek az operatív nyilvántartásban bizonyítékokkal alátámasztott kimutatásáért is. A rendelet szelleme arra irányul, hogy minél kevesebb javaslat után állapítsanak meg eszmei díjat, tehát hogy minél több javaslatnak a népgazdasági eredményét mutassák ki forintban. Ennek megfelelően kimondja, hogy a megvalósító szerv főmérnöke és főkönyvelője fegyelmi felelősség mellett kötelesek igazolni, hogy az újítás népgazdasági eredménye pénzben közvetlenül nem fejezhető ki. Csak ilyen igazolás esetén van helye eszmei díj folyósításának. Egyébként a népgazdasági eredmény mérésével és elszámolásával kapcsolatos további irányelveket a pénzügyminiszter a Szakszervezetek Országos Tanácsának és az Országos Találmányi Hivatalnak elnökével egyetértésben rendeletileg állapítja meg. A miniszterek pedig ez irányelvek alapján minisztériumuk szakmai sajátosságának megfelelő végrehajtási utasítást adnak ki.

Az újítási díj mértéke

A rendelet a minőségi követelmény fokozottabb megvalósítása céljából kimondja, hogy amennyiben az újítás megvalósítása által az egyéb népgazdasági eredményen felül minőségjavulás is jön létre, az újítási díjat a minőség javulásának mértékétől függően 50%-ig fel kell emelni.

A tapasztalatcsere-mozgalom fellendítése céljából a rendelet az eddigiekkel szemben több kedvezményt nyújt. Így kimondja, hogy amennyiben az újítást az első megvalósítástól számított két éven belül másutt

is elfogadják, külön újítási díjat kell fizetni. Eddig csak akkor járt újítási díj az eredeti újítónak, illetőleg a tapasztalatcsere javasoló személynek, ha az újítást az első megvalósítástól számított egy éven belül fogadták el másutt is. Ugyancsak az újítási díj 10%-át kell fizetni annak, aki valamely újításnak az első megvalósítástól számított két év letelte után máshol történő megvalósítását javasolja.

További nagy jelentőségű intézkedés az újítási díj felső határának bizonyos esetekben megengedett túllépése. Az elv változatlanul az, hogy az újítási díj legmagasabb összege műszaki ésszerűsítés esetén 100 000 forint, termelési ésszerűsítés esetén pedig 50 000 forint. Indokolt esetben a Minisztertanács elnöke az illetékes miniszternek az Országos Találmányi Hivatal elnökével együttesen előterjesztett javaslata alapján az említett értékhatárokat meghaladó összegű díjazás folyósítását is engedélyezheti.

Eddig, ha az újítási díj összegét nem a javaslat pénzben kifejezhető népgazdasági eredménye alapján, hanem az összes körülmények mérlegelésével állapították meg, a díj felemelését, illetőleg leszállítását nem kellett részletesen megindokolni. A rendelet az elbíráló részére részletes indokolási kötelezettséget ír elő. Az újító érdekeit szolgálja az a rendelkezés, hogy 50%-nál nagyobb mértékű leszállításhoz a felettes szerv engedélye szükséges (8. §).

Az eddigi jogszabályok szerint az újítási díj első részletét a javaslat elfogadásától számított 8 napon belül kellett folyósítani. Ez a rendelkezés számos visszaélésre adott alkalmat. Megtörtént, hogy kifizették az első díjrészt olyan javaslatok után is, amelyeket később egyáltalán nem vezettek be. Ezért mondja ki a rendelet, hogy mind az eszmei, mind a nem eszmei díjnak első részletét csak a megvalósítástól számított 8 napon belül lehet folyósítani. Az újítást elbíráló szervek gyakran azért nem kalkulálták a javaslatot és állapították meg eszmei díjat, mert a régi rendelet szerint annak teljes összegű folyósítása korábban történhetett meg, mint a nem eszmei díjé. Ezt a visszásságot is megszünteti az új rendelet, amikor kimondja, hogy az eszmei díj második részletét a megvalósítástól számított 3 hónap letelte után, az utolsó díjrészt pedig a megvalósítástól számított egy év letelte után kell folyósítani.

Az eddigi szabályozás szerint, ha valamely újítás népgazdasági eredménye a megvalósítástól számított egy éven belül előreláthatóan nem volt megállapítható, csak nagyjelentőségű újítás esetén volt meg a lehetőség a valószínű díj legfeljebb 25 százaléka az Országos Találmányi Hivatal által történő kifizetésére. Az új rendelet ilyen esetekre más megoldást tartalmaz: ilyenkor

becslés alapján kell a díjat megállapítani és az eszmei díj folyósítására vonatkozó szabályok szerint kell folyósítani.

Ha az újítási díjat — összegére való tekintettel — a felettes szervnek kell jóváhagynia, az eddigi szabályozás szerint a jóváhagyás előtt is folyósítható volt az újítási díjból olyan összeg, amelynek megállapítására az alsóbb újítási szerv jogosult volt. Tehát például egy 25 000 forintos újítási díj esetén a vállalat igazgatója 5000 forintot jóváhagyás előtt is folyósíthatott saját hatáskörében. A jövőben jóváhagyás előtt csak az első díjrészt lehet folyósítani, tehát 200—800 Ft-ig terjedő összeget. Indokolt ez a rendelkezés azért, mert a felettes szerv a javaslatot a maga egészében vizsgálja felül és ennek során esetleg arra a megállapításra jut, hogy a javaslat egyáltalán nem is újítás (9. §).

Ha az újítási díj áthárításával kapcsolatban vita merül fel, azt az új rendelet szerint a közös felettes szerv végérvényesen eldönti. Közös felettes szerv hiányában a döntés joga az Országos Találmányi Hivatalt illeti meg (10. §).

A közreműködők jutalmazása

A közreműködői tevékenység hatékonyabb ösztönzése céljából egyik legfontosabb változás a közreműködők jutalmazásának bevezetése. E rendelkezés azt fogja eredményezni, hogy a vállalatok műszaki dolgozói a jövőben az anyagi ösztönzés hatása alatt az esetleges nehézségeket leküzdve még akkor is be fogják vezetni az újításokat, ha az részükre fokozottabb felelősségvállalást és többletmunkát jelent. A közreműködői jutalom mértéke a népgazdasági eredmény alapján járó újítási díj 15—20%-a. A jutalom munkakörre való tekintet nélkül bárkit, tehát vezetőállású dolgozót is megillet, ha az újítás megvalósításában átlagon felüli teljesítményt nyújtott. A jutalom felosztását és az arra jogosultak személyét a megvalósító vállalat vezetőinek és szakszervezeti szervek együttes javaslata alapján a felettes szerv vezetője indokolt határozatban állapítja meg. Mint említettük, a jutalomban bárki részesülhet. Ezért a felettes szerv vezetőjének hivatalból kell vizsgálnia az igazgatónak, a főmérnöknek, sőt az esetleges vállalatban kívüli dolgozónak közreműködését is. A miniszter megállapíthatja azt az értékhatárt, amelyet meg nem haladó összegű jutalom megállapítása és kifizetése a megvalósító szerv vezetőjének hatáskörébe tartozik. Nyilvánvaló, hogy a közreműködői jutalom nem megy az újítási díj rovására. Ezt a rendelet kifejezetten ki is mondja. A jutalmat egyébként az újítási díjalapból kell folyósítani. Előfordulhat olyan eset, amikor a népgazdasági eredmény eléréséhez nemcsak

a megvalósító vállalat, hanem egyéb szerv dolgozójának átlagon felüli közreműködése is szükséges. Gondoljunk arra az esetre, amikor egy megújított anyagot, alapanyagot vagy félkészterméket egy másik vállalat

dolgoz fel. Ha a továbbfeldolgozó vállalat dolgozóinak átlagon felüli teljesítménye is szükséges a népgazdasági eredmény eléréséhez, őket is megilleti a közreműködői jutalom (12. §).

Az újítási ügyeket intéző szervek feladatai

Az új rendelet kimondja, hogy az újítási ügyek gyors elintézéséért, a javaslatok tervszerű bevezetéséért nemcsak a vezető, a műszaki dolgozók és az újítási előadó felelősek, hanem a saját munkaterületén minden dolgozó. Az újítási ügyintézésrel kapcsolatos munka a gazdasági munka szerves, kiegészítő része. Ha a vezető az újítási ügyek intézését a főmérnök hatáskörébe utalja, ez őt az ellenőrzéssel járó felelősség alól nem mentesíti.

A hatályon kívül helyezett rendelet szerint újítási előadót csak akkor kellett kijelölni, ha a munkavállalók létszáma a 20 főt elérte. Az új rendelet értelmében újítási előadónak minden vállalatnál, szervnél kell működnie. Sőt, ha az újítási ügyek száma indokolja, a vezető az újítási előadót függetlenítheti. A vállalat vezetője újítási iroda felállítását is elrendelheti a legnagyobb vállalatoknál. A középfokú irányító szerveknél és a minisztériumok igazgatóságainál (főosztályainál) is kell újítási előadónak működnie. Ezeknek függetlenítetése kérdésében a miniszter határoz (13. és 14. §).

A rendelet a továbbiakban részletezi az újításokkal foglalkozó dolgozók feladatait. Ebben a vonatkozásban is számos új intézkedést tartalmaz. Kimondja, hogy a vállalat vezetője az újítási javaslat ügyében történő határozathozatal előtt beszerzi a továbbfeldolgozó vállalatok véleményét abban az esetben, ha az újítás az alap-, vagy félkésztermék minőségét érinti; munkavédelemmel, illetőleg balesetelhárítással kapcsolatos újítás esetén pedig a díj megállapítása előtt a szakszervezet előzetes véleményét kéri ki. A régi rendelet szerint a vezető döntött az előreláthatólag 10 000 forintot meg nem haladó összegű költséggel járó kísérletek elrendelése tárgyában. Az új rendelet ezt az értékhatárt 20 000 forintra emeli fel, a miniszter azonban ettől eltérő értékhatárt is megállapíthat.

Új és fontos feladatokat állapít meg a rendelet a minisztériumok igazgatóságainak, főosztályainak vezetői részére is. Ezeknek kell gondoskodniuk az iparági újítási feladatterv kidolgozásáról és annak a vállalati feladattervekbe való beépítéséről. Eddig a jogszabály az iparági újítási feladatterv elkészítését nem írta elő. Az említett vezetőknek biztosítani kell a nagyjelentőségű újítások bevezetésének előfeltételeit is; gondoskodniuk kell továbbá a vállalati újítási feladattervekbe felvett, a tervidőszak alatt meg nem oldott feladatok megoldásáról is, szükség esetén a Műszaki és Természettudomá-

ny Egyesületek Szövetsége, illetőleg a Magyar Tudományos Akadémia közreműködésének biztosításával, pályázatok kiírásával, stb. Ez a rendelkezés azt célozza, hogy a vállalaton belül döntő problémaként jelentkező kérdés még akkor se maradjon megoldatlanul, ha azt a vállalaton belül nem tudják megoldani.

A rendelet kimondja, hogy a népgazdaság és az államigazgatás egyes ágazataiban az újítási ügyek és a mozgalom irányítása és ellenőrzése az illetékes miniszter feladata. Ő gondoskodik az újítások bevezetéséhez szükséges előfeltételeknek a tervekben való biztosításáról, az újítások eredményeinek a tervekben való érvényesítéséről. A jövőben a minisztériumok műszaki tanácsának rendszeresen kell foglalkoznia a nagyjelentőségű újítások és találmányok megvalósításával kapcsolatos problémákkal. Az ilyen ülésekre az Országos Találmányi Hivatal és az iparági szakszervezet képviselőjét is meg kell hívni.

A rendelet az eddigieknél részletesebben határozza meg a minisztériumi újítási osztály (csoport) feladatait. Így hatáskörébe utalja a nagyjelentőségű újítások nyilvántartását, a döntőbizottsági ülések előkészítését, a minisztérium alá tartozó szervek részére elvi irányítás adását, statisztikai kimutatás készítését, stb.

Az újítási osztályok (csoportok) mellett működő döntőbizottságban eddig az Országos Találmányi Hivatal képviselője tanácskozási joggal vett részt. Ennek felszólalására azonban a tárgyalás alatt álló ügyet döntés céljából az Országos Találmányi Hivatal mellett működő újítási döntőbizottság elé kellett vinni. Az új rendelet szerint az Országos Találmányi Hivatal képviselője rendes tagként vesz részt a minisztériumi döntőbizottságban, tehát szavazásra jogosult; viszont nem kérheti az ügynek az Országos Találmányi Hivatal döntőbizottságához történő utalását.

Részletesen szabályozza az új rendelet az Országos Találmányi Hivatal feladatkörét is. Kimondja, hogy az Országos Találmányi Hivatal az újítói és feltalálói tevékenység fő elvi kérdéseinek központi irányító szerve. Mint ilyen közreműködik az újítói és feltalálói mozgalom fejlesztésében, ellenőrzi az újítási rendelet megtartását, elvi kérdésekben a minisztériumok és a Minisztertanácsnak közvetlenül alárendelt szervek megkeresésére véleményt nyilvánít, kiadja az újítási előadók szakképzésére vonatkozó irányelveket, közreműködik az újítómozgalom propagálásával kapcsolatos állami feladatok ellátásában, dönt abban a kérdésben,

hogy valamely újítás találmány-e, saját eszközeivel is előmozdítja egyes nagyjelentőségű javaslatok megvalósítását, stb. Előírja az új rendelet az Országos Találmányi Hivatal mellett működő díjmegállapító bizottság szervezését. Ennek feladata a 25 000 forintot meghaladó újítási és feltalálói díjak jóváhagyása. A bizottság elnöke az Országos Találmányi Hivatal elnöke, tagjai az Országos Tervhivatal, a javaslat tárgya szerint illetékes miniszter, az iparági szakszervezet és az Országos Találmányi Hivatal egy-egy kiküldöttje (15—19. §-ok).

Az újítások ügyintézése

A rendelet ebben a vonatkozásban is több új elemet tartalmaz. Eddig a vállalat vezetője a kifüggesztési határidő utolsó napjától számított egy héten belül volt köteles a javaslat felől határozni. Ez a határidő rövidnek bizonyult, ezért a rendelet két hétben állapítja azt meg. Természetesen akadhatnak olyan javaslatok, amelyeknek érdemi elbírálása két héten belül sem lehetséges, mindenestre azonban törekedni kell arra, hogy az ezen a határidőn belül elbírálható javaslatok ténylegesen elbírálásra is kerüljenek. A javaslat elfogadása előtt tisztázni kell a várható népgazdasági eredmény és az esetleg szükséges ráfordítások nagyságát és a megvalósítás szempontjából fontos egyéb körülményeket, például a minőség kérdését, az egyes vállalatok termelésére gyakorolt kihatásokat, stb. Munkavédelemmel, illetőleg balesetelhárítással kapcsolatos javaslat tárgyában történő határozathozatal előtt a vezető köteles a vállalat üzemi bizottságának társadalmi munkavédelmi felügyelőjét, illetőleg a szakszervezet munkavédelmi felügyelőjét meghallgatni. Ugyancsak meg kell hallgatni a főkonstruktőrt, illetőleg a főtechnológust az úgkörüket érintő javaslatok elfogadása előtt. A régi rendelet előírása szerint a kísérletre elfogadott javaslatot egy hónapon belül ki kellett próbálni. Az új rendelet ennek a határidőnek megállapítását a vezetőre bízta, mert így az reálisabb. A javaslat kísérletre utalása esetén a kísérletet csak a főmérnök vagy az illetékes tervezőintézet által jóváhagyott műszaki rajz, illetőleg szabályos műszaki leírás alapján lehet lefolytatni. Ez az intézkedés alkalmas a műszaki színvonal emelésére és az esetleg felesleges munkák kiküszöbölésére. Kísérletek lefolytatásával, illetőleg prototípus elkészítésével indokolt esetben kisipari szövetkezetet is meg lehet bízni.

Az új rendelet szerint a minisztérium újítási döntőbizottságának újítási ügyekben hozott határozata végérvényes. Az ilyen határozatot csak az Országos Találmányi Hivatal mellett szervezett újítási döntőbizottság semmisítheti meg és csak abban az esetben, ha a határozat jogszabály vagy a népgazdaság érdekét sérti (24—26. §-ok).

Az újítási feladattervek elsősorban arra hivatottak, hogy a dolgozók figyelmét ráirányítsák azokra a problémákra, amelyek a vállalaton belül azok keresztszektéként jelentkeznek. Egy vállalat munkája azonban nem szemlélhető elszigetelten, hiszen nagyon gyakran kihat más vállalat munkájára, önköltségének alakulására is. Ezért új elemként mondja ki a rendelet, hogy a vállalati feladattervekbe fel kell venni azokat a feladatokat is, amelyeket a vállalat termékeit továbbfeldolgozó vállalatok a termékek minőségének megjavításával kapcsolatban tűznek ki. Persze ha ezeket a feladatokat a vállalat hivatalból is meg tudja oldani, úgy elmarad az újítási feladattervbe való felvételük. A feladattervben lehetőleg fel kell tüntetni a megoldás esetén várható népgazdasági eredményt is. (28. §).

A költségek fedezete

Az új rendelet egyik legfontosabb szakasza a 31. §, amely az eddigiektől teljesen eltérően határozza meg az újítások kísérletezésére és megvalósítására szükséges költségek fedezetét. Az eddigi rendszer lényege az volt, hogy minden vállalat teljes beralapja 0,5%-ának megfelelő összeget használhatott fel erre a célra. Az új rendelet ebben a vonatkozásban más alapokra helyezkedik. Kimondja, hogy a minisztérium a felügyelete alá tartozó összes vállalatok részére megállapított együttes beralapjának 0,5%-át engedélyezheti az említett költségek fedezetére, még pedig oly módon, hogy a minisztérium az egyes vállalatok által felhasználható összegét külön-külön határozza meg az illető vállalat tényleges szükségleteinek megfelelően. Egy korlát van, mégpedig az, hogy — indokolt esetektől eltekintve — az egy vállalat részére engedélyezhető külön fedezet nem haladhatja meg az illető vállalat teljes beralapjának 2%-át. A külön fedezetet akár beruházásra, akár anyagköltség, akár munkabéreköltség

Változások a találmányok díjazásában

Találmány külföldi értékesítése esetén az eddigi szabályozás szerint az értékesítés tiszta hasznából a feltaláló nem részesülhetett. Az új rendelet értelmében a feltalálót az értékesítés tiszta hasznából 30—5%-ig terjedő csökkenő skála szerinti részesedés illeti meg. Konkrét esetben a részesedés nagyságát a külkereskedelmi miniszter az Országos Találmányi Hivatal elnökével, szükség esetén a találmány tárgya szerint illetékes miniszterrel is egyetértésben, állapítja meg és folyósítja. Ha pedig a külföldi értékesítés eredménye pénzben nem mutatható ki, a feltaláló részére a találmány jelentőségéhez mért egyszeri díjazás jár, amelynek összegét az Országos Találmányi Hivatal állapítja meg és folyósítja.

fedezésére fel lehet használni, de csak újítás, illetőleg találmány megvalósításával kapcsolatban. Nem fordítható tehát a most említett összeg például a tervteljesítéssel kapcsolatos munkák költségeinek fedezésére. A külön fedezetből történő kifizetések nem tartoznak a beralap keretébe, vagyis azok a vállalati beralapot nem terhelik. E külön fedezet terhére túlórákat is lehet fizetni. Az újítások kísérletezésére és megvalósítására felhasznált túlórák nem esnek a Munka Törvénykönyve túlórázást korlátozó rendelkezéseinek hatálya alá. Mindezek a rendelkezések nagymértékben megkönnyítik az újítások mielőbbi megvalósítását, mert megszüntetik azokat az akadályokat, amelyek eddig a keret felhasználásának útjában álltak.

Valamely újítás kísérletezése vagy megvalósítása során a vállalatok egymásnak támogatást adhatnak oly módon, hogy a külön fedezetből az egyik vállalat hozzájárulhat a másik vállalatnál folyó kísérletek költségeinek fedezéséhez, ha a kísérlet a hozzájárulást nyújtó vállalat munkáját is érinti. A hozzájárulást az illetékes miniszter is elrendelheti.

A külön fedezet — legfeljebb 10%-a erejéig — a tapasztalatcserevel, az újítómozgalmak fejlesztésével kapcsolatos költségek (műszaki továbbképző körök fenntartási költségei, szaklapok beszerzési költségei, újítási előadók versenyének jutalmazása, pályázatok, kiállítások, plakátok költségei) fedezésére is felhasználható. 10%-ot meghaladó összeg csak a felettes szerv engedélye alapján használható fel (31. §).

A tapasztalatcsere megszervezése terén is jelentős változást tartalmaz az új rendelet. A tapasztalatcsere központi szerve eddig az Országos Találmányi Hivatal volt. Az új rendelet most kimondja, hogy a tapasztalatcserét mind tárcán belül, mind pedig az egyes minisztériumok között a minisztériumoknak kell lebonyolítani. (32. §).

A feltalálói díjat sem munkaköri kötelesség részleges fennforgása címen, sem pedig azon a címen nem lehet leszállékolni, hogy a találmány megvalósítása által elért népgazdasági eredmény a javaslat jelentőségével nem áll arányban.

A hatályon kívül helyezett rendelet szerint a feltalálói díj felső határa 200 000 forint. Ez a rendelkezés elvileg az új rendelet szerint is érvényben marad, azonban ha a találmány különlegesen nagyjelentőségű, a Minisztertanács elnöke az Országos Találmányi Hivatalnak és az illetékes miniszternek együttes előterjesztése alapján engedélyezheti a felső értékhatárt meghaladó összegű díjazás folyósítását is. (39. §).

Ha az újításként elfogadott javaslatra az Országos Találmányi Hiva-

tal a szerzői tanúsítvány kiadását megtagadta, a régi rendelet szerint a szabadalmi oltalom megszerzése esetén ez az oltalom az államot a bejelentés tárgyának használatában nem gátolta. Ilyen esetben a szabadalomtulajdonost újítási díj illette meg. Az új rendelet, figyelemmel arra, hogy szabadalmazott találmány használatáról van ilyen esetben szó, két éven keresztül feltalálói díjban részesíti a szabadalomtulajdonost (49. §).

Vegyes rendelkezések

Az új rendelet az újításokkal kapcsolatos visszaéléseket szabálysértésnek minősíti, de csak abban az esetben, ha a visszaélés súlyosabb büntető rendelkezés, különösen a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről szóló rendelkezések alá nem esik (51. §).

A rendelet rendelkezéseit alkalmazni kell a kisipari, háziipari és földművesszövetkezetekre is, továbbá a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre és termelőszövetkezeti csoportokra, azokkal az eltérésekkel, amelyeket a földművelésügyi miniszter az Országos Találmányi Hivatal elnökével egyetértésben rendeletileg megállapít (53. §).

Az új rendelet rendelkezéseit a folyamatban levő ügyekre is alkalmazni kell. Azonban nem lehet folyamatban lévőnek tekinteni az ügyet:

a) az újító díjazására vonatkozó rendelkezések tekintetében, ha a rendelet hatálybalépésének napján a végleges díjösszeg jogerősen már meg volt állapítva,

b) az újítás bevezetésében közreműködők jutalmazása tekintetében, ha az újítás a rendelet hatálybalépésének napján üzemszerűen már meg van valósítva.

c) a minisztérium újítási döntőbizottságának határozata elleni jogorvoslattal kapcsolatos rendelkezések tekintetében, ha a jogorvoslat a rendelet hatálybalépésének napja előtt az Országos Találmányi Hivatalhoz már beérkezett.

d) az ügyviteli ésszerűsítéssel kapcsolatos rendelkezések tekintetében, ha a jutalmat már megállapították.

A rendelet természetesen hatályon kívül helyezi az érvényben volt újítási rendeletet. (57. §).

A fentiekből megállapítható tehát, hogy ha tömören kívánjuk értékelni az új rendeletet, azt a következőkben foglalhatjuk össze:

Intézkedései, helyes végrehajtás esetén, alkalmasak a népgazdasági érdekek figyelembevételével az újítások jogainak megvédésére, a műszaki színvonal fejlesztésére és az újítómozgalmak erkölcsi tisztaságának biztosítására.

Krasznay Mihály